

Prof. dr hab. Wiktor Gabrusewicz
Uniwersytet Ekonomiczny w Poznaniu
Katedra Rachunkowości

Poznań, 29 maja 2013 r.

RECENZJA

rozprawy doktorskiej mgra Grzegorza Meneta pt. „Ceny transferowe jako ekonomiczny instrument kształtowania wyników podmiotów zależnych w ponadnarodowej grupie kapitałowej – możliwości i obszary wykorzystania”, napisanej w Katedrze Finansów i Rachunkowości Uniwersytetu Ekonomicznego we Wrocławiu na Wydziale Ekonomii, Zarządzania i Turystyki w Jeleniej Górze pod kierunkiem dra hab. Jacka Adamka, prof. nadzw., Jelenia Góra, s.275.

1. Wprowadzenie

Zleconą mi przez Radę Wydziału Ekonomii, Zarządzania i Turystyki Uniwersytetu Ekonomicznego we Wrocławiu recenzję rozprawy doktorskiej mgra Grzegorza Meneta przygotowałem z uwzględnieniem następujących kryteriów:

- wstępna ocena rozprawy doktorskiej,
- problem badawczy rozprawy,
- cele i hipotezy badawcze,
- metody badawcze i baza materiałowa rozprawy,
- ocena zawartości poszczególnych rozdziałów,
- sposób rozwiązania podjętego problemu badawczego oraz osiągnięcia naukowe rozprawy,
- ocena końcowa rozprawy.

2. Wstępna ocena rozprawy doktorskiej

Recenzowana rozprawa doktorska mgra Grzegorza Meneta składa się ze wstępu, pięciu rozdziałów, zakończenia, spisu wykorzystanej literatury oraz spisów stron internetowych, źródeł prawnych, tabel, rysunków i wykresów. Całość rozprawy liczy 275 stron.

Konstrukcja rozprawy jest logiczna i merytorycznie poprawna. Autor wychodzi w rozdziale pierwszym od opisu specyfiki grup kapitałowych, następnie szczegółowo charakteryzuje mechanizm kształtowania cen transferowych, analizuje możliwe rodzaje

transakcji wewnętrznych w grupie kapitałowej rozpatruje analizę transakcji wewnątrzgrupowych na przykładzie analizowanej międzynarodowej grupy kapitałowej (studium przypadku), następnie rozpatruje możliwości wykorzystania cen transferowych do kształtowania wyników finansowych podmiotów zależnych w grupie kapitałowej. Pracę kończą rozważania poświęcone opodatkowaniu grup kapitałowych.

Biorąc pod uwagę podjęty problem badawczy w rozprawie a także cele rozprawy należy stwierdzić, iż konstrukcja rozprawy jest adekwatna do jej zawartości. Wstępna ocena rozprawy jest pozytywna.

3. Problem badawczy rozprawy

Praca podejmuje istotny problem badawczy grup kapitałowych a mianowicie jak poprawić wynik finansowy całej grupy kapitałowej przez odpowiednie kształtowanie wyników jednostek zależnych. Jednym z narzędzi umożliwiających osiągnięcie tego celu jest odpowiednie kształtowanie cen transferowych. Ceny transferowe mają charakter cen wewnętrznych, stosowanych do wyceny transferów w ramach podmiotów powiązanych. Charakteryzują się one tym, że występuje pewien zakres wyboru w kształtowaniu ich poziomu przez strony transakcji. W związku z tym uznaje się, że nie odzwierciedlają one w pełni wartości zawieranych transakcji na wolnym rynku i są wykorzystane do odpowiedniego kształtowania wyniku finansowego podmiotów powiązanych w celu zminimalizowania obciążeń podatkowych w całej grupie kapitałowej. Z tego względu istotne jest wypracowanie odpowiedniej metodologii ustalania cen transferowych w transakcjach powiązanych, umożliwiającej prawidłowe przypisanie dochodu poszczególnym podmiotom i zminimalizowania ryzyka podatkowego. Istotnym elementem tej metodologii jest odpowiednio opracowana dokumentacja cen transferowych.

Z powyższego wynika, iż wykorzystanie cen transferowych dla kształtowania wyników finansowych w każdej grupie kapitałowej i minimalizowania obciążeń podatkowych jest problemem istotnym i w pełni zasługuje na jego podjęcie w rozprawie doktorskiej.

4. Cele i hipotezy rozprawy

Za cel podstawowy rozprawy Autor uznał udzielenie odpowiedzi na pytanie – „*jaka rolę w kształtowaniu wyników finansowych podmiotów zależnych w ramach ponadnarodowej grupy kapitałowej odgrywa instrument cen transferowych*”. Aby zrealizować ten cel Autor wymienił kilkanaście zadań cząstkowych wymagających rozpatrzenia i pogłębionego zbadania.

Stosownie do przedmiotu i celu rozprawy sformułowana została hipoteza główna o treści następującej – „*granice wykorzystania instrumentu cen transferowych do kształtowania wyniku finansowego podmiotu zależnego wyznacza przyjęta polityka bilansowa grupy kapitałowej oraz obowiązujące ten podmiot zasady szacowania cen transferowych dla celów podatkowych*”.

Hipoteza główna jest uzupełniona pięcioma hipotezami szczegółowymi. Najważniejszymi z nich są:

- wielkość i kierunki transakcji wewnętrznych są podporządkowane realizacji strategii przyjętej przez ponadnarodową grupę kapitałową,
- wynik finansowy podmiotu zależnego jest uzależniony od polityki bilansowej grupy,
- ceny transferowe pozwalają na minimalizowanie obciążeń podatkowych grupy.

Przedstawione cele i hipotezy badawcze dowodzą, iż autor ma dobre rozpoznanie znaczenia cen transferowych w grupie kapitałowej, celu tworzenia grup kapitałowych, w tym także badanej grupy kapitałowej ponadnarodowej działającej na rozległym światowym rynku do wytworzenia stosunkowo prostego, lecz bardzo potrzebnego produktu.

5. Metody badawcze i baza materiałowa pracy

Rozwiązanie problemu naukowego, przyjętego w rozprawie wymaga zastosowania odpowiednio zebranego materiału i stosownych metod badawczych. Rodzaj tych metod w dużym stopniu determinuje przedmiot i charakter problemu badawczego. On też był głównym wyznacznikiem doboru metod badawczych w recenzowanej rozprawie. Należy podkreślić, iż praca ma charakter teoretyczno-empiryczny. W warstwie teoretycznej Autor wykorzystał metodę opisową, metodę analizy i rzeczowej krytyki piśmiennictwa naukowego z obszaru dotyczącego przedmiotu rozprawy.

W warstwie empirycznej Autor zastosował analizę porównawczą przychodów, kosztów i wyników spółek wchodzących w skład analizowanej grupy kapitałowej.

Dokonując oceny zastosowanych metod badawczych należy stwierdzić, iż Autor starał się dobrać stosowne metody do przedmiotu rozprawy i należycie je wykorzystać.

Bazę materiałową rozprawy stanowiła obszerna literatura krajowa i zagraniczna z zakresu finansów, rachunkowości, dotycząca grup kapitałowych i cen transferowych zawarta w pozycjach książkowych, jak i artykułach. W pracy wykorzystano również krajowe i międzynarodowe regulacje prawne, dotyczące przedmiotu rozprawy.

Wykorzystano również materiały pochodzące ze sprawozdań finansowych jednostek badanej grupy kapitałowej.

W sumie należy stwierdzić, iż Autor dołożył należytych starań związanych z pozyskaniem materiału badawczego, co w podjętym temacie nie jest przedsięwzięciem łatwym. Można więc uznać materiał badawczy rozprawy i zastosowane metody za wystarczającą podstawę do rozwiązania przyjętego celu pracy.

6. Ocena zawartości poszczególnych rozdziałów

Praca, jak już stwierdzono, składa się ze wstępu, pięciu rozdziałów i zakończenia. Kolejność poszczególnych rozdziałów jest logiczna z punktu realizacji przyjętego celu pracy.

Rozdział pierwszy pt. „*Ponadnarodowe grupy kapitałowe w gospodarce globalnej*” ma charakter wprowadzający. Autor opisał w nim istotę współczesnych procesów globalizacji i ich znaczenia dla powstawania przedsiębiorstw międzynarodowych. Przedstawił poprawnie podstawowe teorie opisujące przyczyny powstawania przedsiębiorstw międzynarodowych. Dokonał też wnikliwej charakterystyki grup kapitałowych. Uważam, że rozdział ten jest potrzebny do dalszych rozważań ujętych w pracy.

Bardzo obszerna jest zawartość treści rozdziału drugiego. W rozdziale tym, zatytułowanym „*Mechanizm kształtowania cen transferowych*”. Autor w pierwszej kolejności przedstawił swój pogląd na istotę i funkcje cen transferowych. Szeroko naświetlił metody ustalania cen transferowych w aspekcie teoretycznym. Opisał również światowe doświadczenia praktyczne w stosowaniu cen transferowych. Znaczną część rozważań poświęcił regulacjom podatkowym cen transferowych. W zakończeniu tego rozdziału Autor zaprezentował rolę cen transferowych w procesie decyzyjnym ponadnarodowej grupy kapitałowej. W rozdziale tym wykazał się obszerną wiedzą i znajomością problemów dotyczących cen transferowych.

W rozdziale trzecim pt. „*Transakcje wewnętrzne w ponadnarodowej grupie kapitałowej*”. Autor w pierwszej kolejności przedstawił typowe rodzaje transakcji wewnętrznych grupy kapitałowej (s.130), a następnie dokonał ich charakterystyki. Po tych rozważaniach przystąpił (od s.148) do analizy transakcji wewnętrznych badanej grupy kapitałowej. Autor do analizy jako studium przypadku wybrał tzw. grupę kapitałową B, której spółką dominującą jest spółka niemiecka. Grupa B posiada spółki w Niemczech a także spółkę w Polsce, Ukrainie, Urugwaju, RPA, Meksyku, Chinach oraz Tajlandii. Spółka zatrudnia ponad 7000 pracowników i zajmuje się wytwarzaniem wysokiej jakości

tapicerki ze skór naturalnych dla przemysłu samochodowego. Głównym zadaniem spółek zależnych położonych w różnych krajach świata jest pozyskanie wysokiej jakości surowca. W analizowanej grupie szczególną rolę odgrywa polska spółka. Jak stwierdza Autor (s.160), polska spółka sprzedaje do innych spółek w grupie B materiały oraz wyroby gotowe, których ceny transferowe nie różnią się od cen stosowanych wobec niezależnych odbiorców, czyli mają charakter cen rynkowych. Udział wewnętrznej sprzedaży polskiej spółki waha się od 31% sprzedaży ogółem w 2010 roku do 80% w latach 2007 i 2008.

Na podstawie danych empirycznych zebranych i uporządkowanych przez Autora dotyczących transakcji pomiędzy podmiotami zależnymi tej grupy Autor wskazał przedmiot, kierunki i pomiar wartości transakcji wewnątrzgrupowych, które w ostateczności mają wpływ na przychody, koszty i wynik finansowy jednostek zależnych grupy.

Najważniejszym rozdziałem rozprawy z punktu widzenia realizacji celu pracy jest rozdział czwarty pt. *„Wpływ cen transferowych na wyniki podmiotów zależnych w ponadnarodowej grupie kapitałowej”*. Jest to rozdział w dominującej mierze o charakterze empirycznym. Jedynie w jego wstępnej części Autor opisał politykę grupy kapitałowej i rolę cen transferowych w realizacji tej polityki, co nie jest materiałem w pełni empirycznym.

W zasadniczej części rozdziału Autor na podstawie zabranych danych empirycznych, pochodzących ze sprawozdań finansowych sześciu spółek analizowanej grupy kapitałowej, wykazał możliwości wykorzystania cen transferowych do kształtowania wyników finansowych tych spółek. Autor przyjął założenie, iż ta część wyniku finansowego podmiotu zależnego w grupie kapitałowej, która jest w rezultacie transakcji wewnętrznych grupy, może być uznana za zależną od cen transferowych.

Wpływ cen transferowych na wynik finansowy danej jednostki w grupie kapitałowej jest zależny od relacji przychodów i kosztów realizowanych pomiędzy jednostkami grupy. Rozpatrując wyniki finansowe w poszczególnych latach polskiej spółki widać wyraźnie zasadniczą różnicę (korzystną i niekorzystną) pomiędzy wynikiem ze sprzedaży a wynikiem z transakcji w grupie. Najbardziej widoczne są niekorzystne relacje pomiędzy wynikami ze sprzedaży a wynikiem z transakcji w grupie w 2010 roku.

Należy zaznaczyć, że oprócz transakcji wewnętrznych pomiędzy jednostkami grupy w zakresie podstawowej działalności operacyjnej, dotyczącej głównie transferu surowców, półfabrykatów i produktów gotowych, w niektórych spółkach istotne są także

transakcje wewnętrzne pozostałej działalności w operacyjnej, a także w operacjach finansowych.

Autor w analizowanym rozdziale wykazał, iż ceny transferowe w badanej grupie kapitałowej są wprawdzie podporządkowane ogólnej strategii grupy ale są kształtowane w taki sposób, aby nie naruszały obowiązujących dany podmiot przepisów podatkowych. Dlatego w kształtowaniu cen transferowych przyjęto zasadę, iż ceny transferowe na wyroby gotowe są ustalane na poziomie rynkowych, natomiast ceny transferowe na półfabrykaty jako ceny odsprzedaży.

Treścią rozdziału ostatniego pracy pt. „*Opodatkowanie wyników podmiotów zależnych w ponadnarodowych grupach kapitałowych*” są zagadnienia podatkowe. Problemy ujęte w tym rozdziale są ściśle związane z realizacją celu rozprawy i zasadności funkcjonowania grup kapitałowych. Jak wiadomo, w grupie kapitałowej chodzi nie tylko o maksymalizowanie wyniku finansowego, ale także o minimalizowanie obciążeń podatkowych, co jest możliwe przy zróżnicowanych stawkach podatkowych w różnych krajach.

W rozdziale tym Autor zaprezentował zagadnienia opodatkowania dochodów w grupach kapitałowych, a także opisał zjawisko optymalizacji podatkowej przy wykorzystaniu instrumentu cen transferowych. Rozważania są poprawne, choć na ogół znane. Mankamentem tego rozdziału jest to, iż Autor w swoich rozważaniach nie odniósł się do danych empirycznych wchodzących w skład analizowanej grupy kapitałowej. Dlatego zgadzam się z autorem, że ceny transferowe pozwalają na minimalizowanie obciążeń w grupie kapitałowej. Natomiast trudno jest zaakceptować stwierdzenie Autora w zakończeniu pracy (s. 265), że hipoteza ta „może być zweryfikowana pozytywnie”. Ale czy autor ją zweryfikował?

7. Sposób rozwiązania podjętego problemu badawczego oraz osiągnięcia naukowe rozprawy

Jednym z zasadniczych kryteriów oceny rozpraw doktorskich jest odpowiedź na pytanie, czy rozprawa doktorska stanowi poprawne i oryginalne rozwiązanie problemu naukowego oraz czy jej wyniki zasługują na nadanie autorowi rozprawy stopnia doktora nauk ekonomicznych.

Odpowiadając na to pytanie stwierdzam, że recenzowana rozprawa doktorska mgra Grzegorza Meneta stanowi logiczne, bardzo obszerne i wnikliwe opracowanie poświęcone wykorzystaniu cen transferowych w ponadnarodowej grupie kapitałowej. Podejmuje więc problem aktualny i ważny zarówno dla teorii, jak i praktyki.

W poprawnym rozwiązaniu podjętego problemu badawczego Autor posłużył się należycie dobranymi metodami badawczymi, zarówno w części teoretycznej, jak i w badaniach empirycznych. Przyjęte w pracy metody badawcze spełniają warunek poprawności i rzetelności metodologicznej badań naukowych.

Oceniając poczynania badawcze autora zaprezentowane w recenzowanej pracy stwierdzam, że Autor:

- umie korzystać z literatury naukowej (739 powołań na literaturę),
- potrafi zbierać materiał i prowadzić badania w praktyce,
- potrafi dostrzegać ważne problemy występujące w teorii i w praktyce,
- umie stawiać cele badawcze i poprawnie je rozwiązywać.

Powyższe poczynania autora dowodzą, że reprezentuje on szeroką wiedzę z zakresu objętego tematem rozprawy.

Do najważniejszych osiągnięć naukowych recenzowanej rozprawy zaliczam w szczególności:

- przedstawienie wnikliwej istoty i metod kształtowania cen transferowych,
- dokonanie analizy transakcji wewnątrzgrupowych w badanej grupie kapitałowej o charakterze ponadnarodowym,
- wykazanie, że ceny transferowe mogą mieć istotny wpływ na wyniki finansowe w jednostkach ponadnarodowej grupy kapitałowej,
- przedstawienie możliwości wpływu opodatkowania podmiotów zależnych w grupie kapitałowej na ostateczny wynik finansowy grupy.

Studia literaturowe i badania empiryczne pozwoliły Autorowi zrealizować w wysokim stopniu cel główny i cele szczegółowe rozprawy. Pozytywnie zostały zweryfikowane również hipotezy badawcze przyjęte w pracy. W sumie można więc uznać, że recenzowana rozprawa odpowiada wymogom prac doktorskich.

8. Ocena końcowa rozprawy

Podsumowując stwierdzam, że recenzowana rozprawa doktorska mgra Grzegorza Meneta stanowi poprawne rozwiązanie ważnego i aktualnego problemu naukowego i praktycznego. Praca świadczy o dużym zasobie wiedzy autora oraz umiejętnościach samodzielnego prowadzenia badań naukowych. Spełnia, więc wymagania wynikające z art. 13 ust. 1 Ustawy z dnia 14 marca 2003 r. o stopniach naukowych i tytule naukowym oraz stopniach i tytule w zakresie sztuki i może być

dopuszczona do kolejnych etapów postępowania o nadanie stopnia doktora nauk ekonomicznych w dyscyplinie ekonomia.

Biorąc powyższe pod uwagę stawiam wniosek o przyjęcie pracy i dopuszczenie jej do publicznej obrony.

Wiktor Jabłkowski